

MOLNÁR JUDIT*

„Érték – határ”

Kodifikáció a fizetési meghagyásos eljárás szempontjából

I. Bevezető gondolatok

Az új Polgári Perrendtartás kodifikációja során a perjogi intézmények átgondolása, szabályozási koncepciók kidolgozása mellett a perrel kapcsolatban álló egyes nemperes eljárások is a vizsgálódások keresztszimetébe kerülhettek és kerültek.¹ Az új Pp. megalkotása nem csupán az eljárási szabályozások újra alkotásában jelentkezik, hanem lehetőség nyílik a bíróságok feladatairól komplexen gondolkodni, az egyes bírósági hatásköröket megvizsgálni, és új hatásköröket teremteni, vagy éppen hatásköröktől szabadulni.

Egyes nézetek szerint a hatáskörök racionalizálhatóak a bírósági közreműködést nem igénylő feladatoknak más szervekhez való telepítésével. A bíróságok jelentős ügyteher csökkenése egyrészt javítaná az ítélkezés hatékonyságát, másrészt a jogkeresők ügyeit gyorsabb, specializáltabb hatóságok végezhetnék.² Azonban a bírósági eljárások hatékonyság-növelése nem kizárólag hatáskörök áttelepítésével érhető el, hanem már korábban más hatóságokhoz kihelyezett eljárások alkalmazási körének kibővítésével is.

Kifejezetten a fizetési meghagyásos eljárás kapcsán vetődött fel az a gondolat, hogy az eddigi 1 millió forintos értékhatár megemelésével a pénzkövetelések nagyobb szeletét tudnák a közjegyzők a már igazoltan hatékony közjegyzői nemperes eljárásban elintézni, mely által a bíróságok ügyterhe tovább csökkenhetne.³ Mivel az 1 millió forint – kevés kivételtől eltekintve – kötelező értékhatár a fizetési meghagyásos eljárás kapcsán, a megemelésével a jogosult kizárólag fizetési meghagyásos eljárásban tudná először az igényét érvényesíteni,

* egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék

¹ A 1267/2013. (V. 17) Korm. határozat alapján az E. Témabizottság az eljárási rendek vizsgálatát kapta feladatul, melynek egyik tevékenysége a nemperes eljárások áttekintése volt (nemperes munkacsoport keretében).

² A közjegyzői szervezeten belül elintézhetőnek ítélik egyes jelenleg bírósági hatáskörbe tartozó nemperes feladatok ellátását (egyezségi kísérletre idézés, általános meghatalmazások nyilvántartásának vezetése, holtak nyilvánítása, halál tényének megállapítására irányuló nemperes eljárások lefolytatása), valamint a bíróságok terheinek csökkentése érdekében a közjegyzői kar átvállalná a bírósági határozatok végrehajtásának elrendelését is. Lásd ehhez: REVICZKY – SZÉCSÉNYI-NAGY 2014. In: Németh János – Varga István (szerk.): Egy új Polgári perrendtartás alapjai HVGORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2014. 619., 623–629. pp.

³ Az új Polgári perrendtartás koncepciója, 7. számú melléklet: A nemperes eljárások jövőbeni szabályozásának irányai és az új polgári perrendtartás 84. p.; REVICZKY RENÁTA – SZÉCSÉNYI-NAGY KRISTÓF: *A közjegyzői eljárások és a közvetítői tevékenység mint alternatív vitarendezési módok, valamint ezek viszonya a polgári perhez.* 622. p.

peres utat elzáró megoldásként jelentkezne az eljárás. Azaz nem változna a szabályozás elvi szintjén semmi. Ez azonban mégsem igaz, mivel az igények nagyobb köre esne a "kötelező" körbe, ezáltal felerősödhetnek az igényérvényesítési korláttal szembe állítható érvek.

Statisztikai adatok állnak a MOKK rendelkezésére annak igazolására, hogy a pénzkövetelések értéke, az előterjesztett fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem és a perré alakult ügyek száma milyen módon alakul az ügyérték függvényében.⁴ A MOKK 2012. évi statisztikai adatai szerint a jelenleg kötelező eljárási körben (1 millió forintot meg nem haladó pénzkövetelések esetén) az ügyek 4,52%-a alakul perré. Ez az arány 1-3 millió forint között 6,55%, 3-5 millió forint közötti fizetési meghagyások esetén 28,71%. Az új Polgári perrendtartás koncepciója akként nyilatkozik e körben, hogy a statisztikai adatok elemzése alapján megállapítható, hogy az 1 millió és 3 millió Ft. közé eső értékhatáron belül nincs jelentős növekedés a perré alakulási arányokban, ezért indokolható lehet az értékhatár 3 millió forintra emelése. Tovább menve a koncepció utal arra is, hogy amennyiben az érvényesített pénzkövetelés értéke 3-5 millió forint közötti, megnövekszik a perré alakult ügyek aránya (28,71 %), azonban a fizetési meghagyásos eljárás gyorsasága révén az ellentmondással megtámadott és ezért perben folytatódó igényérvényesítések sem okoznak sérelmet a jogosult/felperes számára. A kérelem beadásától ellentmondás esetén az ügy 1-1,5 hónap alatt eljut a bírósághoz, így a fenti a körben sem okoz jelentős sérelmet a "kötelező" fizetési meghagyásos eljárás bevezetése, ahol jelenleg a jogosult választásán múlik az eljárás igénybevétele. Erre tekintettel a Koncepció felveti a fizetési meghagyásos eljárás értékhatárának 5 millió forintra történő megemelését is.⁵

A MOKK ugyanezen gondolatmenet alkalmazásával arra a következtetésre jutott, hogy a fizetési meghagyásos eljárás kötelező igénybevételenek értékhatára 10 millió forintig is kitolható lenne. Az adatok alapján kimutatták, hogy az összes perré alakulás magasabb értékhatár esetén nem haladná meg az értékhatáron belüli összes ügy 7%-át, azaz a közjegyzői eljárás továbbra is hatékony maradna.⁶

Mindkét forrás és értékhatár-javaslat esetén elmondható, hogy a perré alakult ügyek kevésbé terhelnék meg a bíróságokat, mivel ezek az ügyek keletkeztetnének polgári pert az értékhatáron belüli pénzkövetelések esetében, szemben a jelenleg hatályos állapottal, amikor 1 millió forint feletti pénzkövetelés esetén a jogosult választása határozza meg, hogy pert kezdeményez, vagy közjegyzőhöz fordul fizetési meghagyás kibocsátása iránt.

II. A tanulmány által vizsgált aspektus

A statisztikai adatok egyértelműek, a szabályozási koncepció igazolható, amennyiben kizárólag abból a szempontból vizsgáljuk a fizetési meghagyásos eljárást és annak értékhatárát, hogy a bíróságok ügyterhén hogyan lehetne – ha egyáltalán a bíróságok ezt szeretnék – könnyíteni.

Udvary Sándor akként nyilatkozik, hogy a bírói útra tartozó ügyek kiszervezése, a bíróságon kívüli igényérvényesítés bátorítható, de a bírói úthoz való alapvető jog nem

⁴ Lásd ehhez: REVICZKY – SZÉCSÉNYI-NAGY 2014, 621. p.

⁵ Az új Polgári perrendtartás koncepciója, 7. számú melléklet: A nemperes eljárások jövőbeni szabályozásának irányai és az új polgári perrendtartás 84–85. pp.

⁶ REVICZKY – SZÉCSÉNYI-NAGY 2014, 622. p.

csorbítható jog.⁷ Az értékhatár megemlése, annak pusztá léte, több elméleti és gyakorlati kérdést is felvet a fizetési meghagyásos eljárás és a polgári per kapcsán.

Jelen tanulmány azzal az összefüggéssel kíván foglalkozni, hogy az új, megemelt értékhatár alapján a kérelmezők szélesebb köre válik érintetté a kötelező fizetési meghagyásos eljárással, ők a hatályos állapot szerint megválaszthatják az igényérvényesítésük módját, a fizetési meghagyásos eljárás és a polgári per költségei és kedvezményei azonban eltérőek. Így amellet, hogy a kérelmező nem választhat a meghatározott értékhatárt meg nem haladó pénzkövetelése esetére eljárást, eltérő költség és kedvezmény-szabályozás is jellemzi a számára kötelezővé tett eljárást. A tanulmány ezért azt a kérdést kívánja körüljárni, hogy a magasabb értékhatár-javaslatok esetén is elégséges lesz-e, ha a fizetési meghagyásos eljárás ugyanazon költség és költségkedvezmény-lehetőségeket biztosítja, mint 1 millió forintos értékhatár mellet.

III. Fizetési meghagyásos eljárás díja és a kedvezmények kontra polgári peres illeték és költségkedvezmények

A fizetési meghagyásos eljárásban a jogosult a kérelem előterjesztésével egyidejűleg eljárási díjat köteles fizetni.⁸ Az eljárási díj az Fmhtv.-ben nyert önálló szabályozást.⁹ Az Alkotmánybíróság 1208/B/2010. AB határozata, az Fmhtv. 42-50. §-ai, valamint az Itv. 67. § (5) bekezdése alapján megállapítható, hogy a fizetési meghagyásos eljárásban fizetendő eljárási díj egy sui generis díjtípus, melynek jogosultja a MOKK.¹⁰ Az eljárási díj és a fél célszerű és jóhiszemű eljárása keretében az eljárásban felmerült másolati díj az eljárási költség részét képezik. Az eljárási költség viselésére a Pp. perköltség viselésére vonatkozó rendelkezéseit megfelelően kell alkalmazni.¹¹

Az eljárási díja a pénzkövetelés eljárás megindításakor fennálló, járulékok nélkül számított értékének 3 %-a. Azonban alsó és felső határt is alkalmaz az eljárási szabályozás. Így minimum 5000 forint, maximálisan 300.000 forint az eljárási díj összege. Ehhez kiegészítő szabályként még figyelembe kell venni azt a rendelkezést is, hogy az eljárási díj a fentiek mellet sem lehet kevesebb, mint annyszor 1000 forint, mint ahány fél az eljárásban szerepel. Tehát alacsony díjalap mellet is legalább 5000 forint az eljárás díja, ha pedig több fél szerepel az eljárásban, minimum annyszor 1000 forint, ahány

⁷ UDVARY SÁNDOR: *A perköltség és kedvezményei*. In.: Osztovits András (szerk.): *Polgári eljárásjog I.* Hvgorac Budapest, 2013. 153. p. UDVARY SÁNDOR: *Perköltség*. In.: Szabó Imre (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata. I.* Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó Budapest, 2007. 359–360. pp.

⁸ Az eljárási díj fogalmát az Fmhtv. 42. § (1) bekezdése akként határozza meg, hogy az a MOKK rendszere üzemeltetési költségeinek, valamint a közjegyzők munkadíjának és költségeinek fedezése érdekében e törvényben megállapított díj.

⁹ Az eljárási díj nem tartozik az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) hatálya alá, és nem alkalmazható rá a 14/1991. (XI. 26.) IM rendelet a közjegyzői díjszabásokról. 26/2010. (V. 11.) IRM rendelet a fizetési meghagyásos eljárásban és a fizetési meghagyásos eljárást követő végrehajtás elrendelése iránti eljárásban az eljárási díj, a végrehajtási díj, a biztosítási intézkedés elrendeléséért fizetendő díj megfizetésének módjáról és visszatérítéséről, valamint a másolati díj mértékéről, megfizetésének módjáról és visszatérítéséről 3. § (1) bek.

¹⁰ SZÉCSÉNYI-NAGY KRISTÓF: *Nagykommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényhez* Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2012. 365. p.

¹¹ Fmhtv. 42. § (4) bek.

fél van. A felső határ 300.000 forint, amely a díj alapját képező követelés összegére tekintet nélkül egy maximális összeg az eljárásban.¹²

Tekintsük át polgári per kezdeményezése esetén ugyanezen kiadásainkat: A felperes köteles illetéket leróni a keresetlevél előterjesztésével egyidejűleg. Az illeték alapja – ha törvény másként nem rendelkezik – a per tárgyának az eljárás megindításakor fennálló értéke.¹³ Az illeték mértéke peres eljárásban 6%, de legalább 15.000 forint, legfeljebb 1.500.000 forint.¹⁴

Megállapíthatjuk az Fmhtv és az Itv. polgári perre vonatkozó főbb szabályainak áttekintését követően, hogy mindkét szabályozásban a fizetési kötelezettség alapja azonos, az érvényesített követelés értéke. Eltérés azonban, hogy a fizetési meghagyásos eljárásban – nemperes eljárásként – csak a peres eljárásban érvényesülő 6%-os illeték-mérték felét kell megfizetni a kérelmezés során. Ebből adódóan a fizetési meghagyásos eljárás kezdeményezése fele akkora kiadást eredményez a jogosult számára, mint a polgári per. Még ha figyelembe vesszük a minimum-maximum fizetendő összegeket, a fizetési meghagyásos eljárásban ez is kevesebb (minimum 5000 forint, maximálisan 300.000 forint). Tehát az eljárás kezdeményezése körében, ha kizárólag azt vesszük figyelembe, hogy melyik eljárás kedvezőbb az azonnali kiadások tekintetében, akkor a fizetési meghagyásos eljárás mutat előnyösebb jellemzőket.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban azt sem, hogy a polgári perekben költségkedvezményekkel kívánják biztosítani meghatározott személyek számára, meghatározott eljárások esetén a költségmentes, illetve költségkedvezményes perlés lehetőségét. Ezért a per kontra fizetési meghagyásos eljárás kutatásunkban meg kell vizsgálni, hogy a fizetési meghagyásos eljárás kínál-e eljárási díj kedvezményeket, és azok milyen (formai, tartalmi) viszonyban vannak a perben érvényesülő kedvezményekkel.

Mielőtt azonban konkrétan megvizsgálánk a rendelkezésre álló kedvezményeket, ki kell térnünk egy elvi-elméleti kérdésre a fizetési meghagyásos költségkedvezményekkel kapcsolatban. A fizetési meghagyásos eljárásban fizetendő eljárási díjjal kapcsolatban két elv, érv feszül egymásnak a költségkedvezmények esetében. Mivel a MOKK a fizetési meghagyásos eljárás működtetéséhez szükséges infrastruktúrát a fizetési meghagyásos eljárásokból befolyt eljárási díjakból fedezi, és állami költségvetési támogatásban nem részesül, szüksége van az eljárási díjra teljes összegében.¹⁵ Azonban a szociálisan hátrányos helyzetben lévők jogérvényesítésének biztosítása érdekében szükséges, hogy a fizetési meghagyásos eljárásban is szabályozásra kerüljenek kedvezmények.

A közjegyzői oldal ezen szociális érveléssel szembeni ellenérve akként jelenik meg, hogy a közjegyzői eljárások, köztük a fizetési meghagyásos eljárás nem kötelező, így amennyiben abban nem kapnak kedvezményt a szociálisan rászorult helyzetű jogosultak, rendelkezésükre áll olyan eljárás (pl. per), ahol költségkedvezmények biztosítják az igény érvényesíthetőségét. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy a kötelező értékhatárt meg nem haladó pénzkövetelések esetében ugyan kínál az Fmhtv. alternatív igényérvé-

¹² Fmhtv. 45. § (1) bek. a. pont és (2) bek.; Osztovits András (szerk.): Kommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvényhez (Opten) 45. §-hoz fűzött kommentár (megjelenés alatt).

¹³ Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) 39. § (1) bek.

¹⁴ Itv. 42. § (1) bek. a. pont.

¹⁵ Fmhtv. 42. § (2) bek. és 25/2010 (V. 7.) IRM rendelet 1. §-a alapján díj megosztására a következőképpen kerül sor: a díj 50 %-a a MOKK rendszerfenntartására fordítandó, 50%-a pedig az eljáró közjegyzőt illeti meg.

nyesítési módokat (3. §), ezek azonban korlátozott lehetőségek, illetve nem működő alternatívák a jogosult számára. Így amennyiben nem szabályozná az Fmhtv. költségkedvezményeket, sérülne a jogosultak igényérvényesítéshez fűződő alapvető joga.

Az érvek és ellenérvek harcában az Fmhtv. egy sajátos megoldást választ a költségkedvezmények körét illetően: eltér a Pp. által alkalmazott kedvezményektől, részben vagy egészben mind megnevezésében, mind tartalmában eltérő intézményeket szabályoz. Így a következő kedvezmények állnak rendelkezésre a fizetési meghagyásos eljárásban: részleges vagy teljes személyes költségfeljegyzési jog, tárgyi díjmentesség és mérsékelt díj.

A perben rendelkezésre álló költségkedvezmények alapjának figyelembe vételével a következő táblázatban foglaltuk össze, hogy egy adott kedvezmény-alap tekintetében mit kínál a fél számára a polgári peres és a fizetési meghagyásos szabályozás:

A kedvezmény alapja	Költségkedvezmény a polgári perben	Költségkedvezmény az FMH eljárásban
Azt a természetes személy felet, aki jövedelmi és vagyoni viszonyai folytán a perköltséget fedezni nem tudja, jogai érvényesítésének megkönnyítése végett – kérelemre.	Pp. 84. § (1) bek.: Személyes költségmentesség (részleges vagy teljes)	Fmhtv. 48. § (1) bek.: Személyes költségfeljegyzési jog
A feleket jövedelmi és vagyoni viszonyaikra tekintet nélkül a külön jogszabályban megállapított bírósági eljárásokban illeti meg.	6/1986. IM rendelet 2. § (1) bek.: Tárgyi költségmentesség	<i>Az Fmh eljárásban nem található erre megfelelő kedvezmény</i>
A feleket jövedelmi és vagyoni viszonyaikra tekintet nélkül költségfeljegyzési jog illeti meg meghatározott perekben.	6/1986. IM rendelet 3. § (1) bek.: Tárgyi költségfeljegyzési jog	<i>Az Fmh eljárásban nem található erre megfelelő kedvezmény</i>
Meghatározott személyi kör mentesül az illeték lerovása alól.	Itv. 5. § (1) bek.: Személyes illetékmentesség	<i>Az Fmh eljárásban nem található erre megfelelő kedvezmény</i>
Meghatározott eljárási cselekmények esetén nem kell illetéket fizetni.	Itv. 57. § (1) bek.: Tárgyi illetékmentesség	Fmhtv. 49. § (1)-(2). bek.: Tárgyi díjmentesség
Ha az illeték előzetes megfizetése a félnek jövedelmi és vagyoni viszonyaival arányban nem álló megterhelést jelentene, mentesíteni lehet az illeték előzetes megfizetése alól, különösen, ha a lerovandó illeték a fél és a házastársa, valamint vele egy háztartásban élő, általa eltartott gyermekei előző adóévben elért egy főre eső adóköteles jövedelme 25%-át meghaladja.	Itv. 59-60. §: Személyes illetékfeljegyzési jog	<i>Az Fmh eljárásban nem található erre megfelelő kedvezmény</i>
A feleket jövedelmi és vagyoni viszonyaikra tekintet nélkül illetékfeljegyzési jog illeti meg meghatározott eljárásokban.	Itv. 62. §: Tárgyi illeték-feljegyzési jog	<i>Az Fmh eljárásban nem található erre megfelelő kedvezmény.</i>
Meghatározott eljárás-lezárási esetek mellé rendelt kedvezmény.	Itv. 58. §: mérsékelt illeték	Fmhtv. 48. § (3)-(4) bek.: Mérsékelt díj

A táblázatból az alábbi következtetések vonhatóak le:

1. A polgári perben és a fizetési meghagyásos eljárásban is szabályozásra kerül költségkedvezmény a fél jövedelmi és vagyoni viszonyaira tekintettel (személyes költségmentesség – személyes költségfeljegyzési jog¹⁶).

A kedvezményben részesíthető fél meghatározása körében az Fmhtv. és a Pp. is kifejezetten természetes személy félről szól. A Pp.-t követő szabályozással az Fmhtv. is azt az elvet követi, hogy jogi személyek, egyéb szervezetek a fizetési meghagyásos eljárásban ilyen kérelmet alappal nem terjeszthetnek elő.¹⁷

A jövedelmi és vagyoni viszonyok megítélése során a közjegyző a bírósági eljárásban alkalmazott költségmentességről szóló 6/1986. (VI. 26.) IM rendelet szabályai alapján jár el. Erre a 24/2010. (V. 7.) IRM rendelet¹⁸ ad felhatalmazást, és a 6/1986. IM rendelet 6. §-ának feltételeit rendeli alkalmazni.¹⁹

A Pp. költségkedvezmények kapcsán alkalmazott elvei a fizetési meghagyásos eljárásban is megjelennek, azaz az a fél, akinek eltartásáról szülője köteles gondoskodni, vagy aki házastársával együtt él, csak akkor részesíthető költségmentességben, ha annak előfeltételei mind öreá, mind pedig szülőjére, illetőleg házastársára nézve fennállnak.²⁰

A közjegyzői költségkedvezmények engedélyezésének legfőbb korlátja a kérelmezést megelőzően keletkezett jogosult díjhátralék. Így amennyiben a jogosult korábban fizetési meghagyásos eljárásban nem teljesítette az eljárási díjat, ezt a MOKK elektronikus rendszer nyilván tartja. A közjegyző megalapozott költségfeljegyzés iránti kérelem esetén sem engedélyezi a kedvezményt.²¹

2. A tárgyi költségmentességet csak a Pp. ismeri, ő is azonban egyre szűkülő körben.²² Azon eljárások köre, melyek ilyen kedvezménnyel kerülnek támogatásra, speciális tárgyuak, és a fizetési meghagyásos eljárásban érvényesíthető igényekhez nem köthetők.²³

3. A tárgyi költségfeljegyzési jog ugyancsak a polgári peres eljárás sajátja, a fizetési meghagyásos eljárásban nem találkozunk ilyen tartalmú kedvezménnyel. A 6/1986. IM rendelet 3. §-a által tartalmazott per-lista alapján megállapíthatjuk, hogy az itt meghatározott perek egy része – tárgyból adódóan – kiesik a fizetési meghagyásos eljárás al-

¹⁶ Fmhtv. 48. § (1) bek.: Azt a természetes személy felet, aki jövedelmi és vagyoni viszonyai folytán az eljárási költséget fedezni nem tudja, jogai érvényesítésének megkönnyítése végett – kérelmére – részleges vagy teljes költségfeljegyzési jog illeti meg (személyes költségfeljegyzési jog).

¹⁷ SZÉCSÉNYI-NAGY KRISTÓF: *Nagykommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényhez*. 387. p.

¹⁸ 24/2010. (V. 7.) IRM rendelet a fizetési meghagyásos eljárás során érvényesülő költségkedvezmény előfeltételeiről, engedélyezéséről, megvonásáról és a költségek előlegezéséről, továbbá az előlegezett, valamint a nem előlegezett költségek megfizetéséről és behajtásáról, a költségkedvezmény engedélyezésének alapjául szolgáló körülmények igazolásáról.

¹⁹ Lásd ehhez: OSZTOVITS ANDRÁS (szerk.): *Kommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvényhez* (Opten) 48. §-hoz fűzött kommentár (megjelenés alatt).

²⁰ Pp. 85. § (1) bek.

²¹ Nem részesíthető sem a 48. §-ban meghatározott személyes, sem a 49. § (3) és (4) bekezdésében meghatározott tárgyi költségkedvezményben az a fél, aki az eljárást megelőzően a MOKK-kal szemben díjfizetési kötelezettségének nem tett eleget. Fmhtv. 47. § (2) bek.

²² A költségmentesség helyett tárgyi költségfeljegyzési jogot biztosít a 6/1986. IM rendelet. UDVARY SÁNDOR: *A perköltség és kedvezményei*. 162. p.

²³ Pl. gondnoksági perek, pszichiátriai betegek gyógykezelésével kapcsolatos bírósági eljárások. Lásd bővebben: UDVARY 161–162. pp.

kalmazási köréből. Vannak azonban olyan perek, melyek tárgyuk alapján már megfelelhetnek az eljárás feltételeinek.²⁴ Így:

- a törvényen alapuló tartással kapcsolatos per, ideértve a tartásdíjnak a kötelezett járandóságait folyósító szervtől vagy más személytől való behajtása;
- a munkaviszonnyal, a közszolgálati és a közalkalmazotti jogviszonnyal, más szolgálati viszonnal, valamint a szövetkezeti tagsági viszony alapján létrejött munkaviszony jellegű jogviszonnyal kapcsolatos per (a továbbiakban: munkaügyi per), kivéve azokat a munkaügyi pereket, amelyekben a feleket tárgyi illeték-feljegyzési jog illeti meg;
- a bányakár megtérítése iránti per;
- bűncselekménnyel a személy életében, testi épségében vagy egészségében okozott kár megtérítése iránti igény érvényesítése.²⁵

Ezért az igény fizetési meghagyásos eljárásbeli érvényesítése – különösen az érvényesítés kötelezővé tétele – hátrányosan érintheti a kérelmezőket. Míg a keresetlevélen nem kell előzetesen illetéket leróniuk, addig a fizetési meghagyásos eljárás díja alól időlegesen sem biztosítanak számukra mentesülést.

4. Az illetékekre vonatkozó peres eljárásbeli kedvezmények kapcsán meg kell jegyezni, hogy már abból adódóan is kizárhatnánk őket a vizsgálódás köréből, hogy a fizetési meghagyásos eljárásban nem illetéket, hanem eljárási díjat kell a kérelmezőnek fizetni. Az illetékre vonatkozó kedvezmény alapjául szolgáló személyi vagy tárgyi körülmények azonban mégis vizsgálatot igényelnek, mivel a fizetési meghagyásos eljárásokban is szereplő személyek vagy ügyek szerepelhetnek az Itv. vizsgált rendelkezéseiben.

A személyes illetékmentességet, fizetési meghagyásos eljárásban személyes díjmentességet nem ismer az Fmhtv. Azonban személye alapján illetékmentes lehet a polgári perben több olyan személy, aki fizetési meghagyásos eljárásokban is jogosultként léphet fel lejárt pénzkövetelés érvényesítése végett. Így a legjellemzőbbek: Magyar Állam, helyi önkormányzatok és azok társulásai, költségvetési szervek, egyesületek, köztestületek, alapítványok, közalapítványok, vízgazdálkodási társulatok.²⁶ Ezen kör személyére tekintettel nem részesül kedvezményben az eljárási díj megfizetése körében, és mivel a személyes költségfeljegyzési jog is kizárólag a természetes személyek költségkedvezménye, így ezen fenti személyek fizetési meghagyásos eljárás jogosultjaként nem mentesülhetnek az eljárási díj megfizetése alól.

5. A polgári perben ismert tárgyi illetékmentesség meghatározott eljárási cselekmények esetében biztosít kedvezményt az eljáró fél számára. Ezen az alapon az Fmhtv. is tartalmaz kedvezményt tárgyi díjmentesség elnevezéssel. Az Itv. 57. §-ában nagy számú eljárási cselekmény kerül felsorolásra, mely a mentesség alapjául szolgálhat. Az Fmhtv. 49. § (1)-(2) bekezdése másolati díj alól mentességet biztosít a gondnok és ügygondnok számára, valamint a határozatok kijavítását és kiegészítését eljárási díj mentesnek nyilvánít-

²⁴ A fizetési meghagyásos eljárásban az igény érvényesítésének négy feltétele a következő: lejárt követelés, összegszerűen meghatározott pénzkövetelés, a kötelezett rendelkezik belföldi idézési címmel, és a követelés nem haladja meg a 400 millió Ft-ot. Fmhtv. 3. §.

²⁵ 6/1986. IM rendelet 3. § (1) e.–h. pontjai.

²⁶ Itv. 5. § (1) bek.

ja.²⁷ Ezen túl további tárgyi díjmentességet nem szabályoz.²⁸ A szűkebb eljárási cselekményi kör oka a fizetési meghagyásos eljárás viszonylag rövid időtartamában, a kérelem – meghagyás – kézbesítés vázán nyugvó eljárási jellemzőből fakad. Ezzel szemben a polgári per számtalan lehetőséget kínál a fél számára eljárási cselekmények megtételére, melyek közül így számos illetékmentessé is válik az Itv. rendelkezése alapján.

6. A személyes illeték-feljegyzési jog alapjául olyan feltételeket támaszt az Itv., melyek a fél jövedelmi és vagyoni viszonyára vannak tekintettel. Hasonló alapon az Fmhtv. a jogosult számára személyes költség-feljegyzési jogot biztosít. Mint hogyan az 1. pont esetében kifejtésre került a fizetési meghagyásos eljárásbeli kedvezmény mind feltételeiben, mind terjedelmében a perben ismert személyes költségmentességgel rokon intézmény. A költségfeljegyzés nyomán időlegesen mentesül a kérelmező a díj megfizetése alól, azonban az eljárás lezárulásakor (fizetési meghagyásos eljárás, illetve perré alakuláskor a per végén) mindenképpen dönteni kell, ki viseli az előzetesen meg nem fizetett költséget.

7. A tárgyi illeték-feljegyzési jog kedvezményét két eljárás közül csak a polgári per ismeri, miközben az Itv. 62. § (1) bekezdésében több olyan eljárás is megtalálható, amely tárgyát illetően fizetési meghagyásos eljárásban is érvényesíthető.

Gondolunk itt pl. a közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igényekre, a munkaviszonyból származó munkabér és egyéb követelésre tekintettel indított felszámolási eljárásokban, valamint a csőd-, a felszámolási és a helyi önkormányzatok adósságrendezi eljárása alatt a vagyonfelügyelő, a felszámoló, illetve a pénzügyi gondnok által indított eljárásokra, a lakásszövetkezetnek a tagjával és a nem tag tulajdonosával, valamint a társasház közösségnek a tulajdonossal szemben üzemeltetési és felújítási, illetve közös költség megtérítése iránt indított eljárásaira.

Ezekben az esetekben kifejezetten a vagyonfelügyelő, felszámoló, pénzügyi gondnok, lakásszövetkezet és társasház közösség a perben automatikusan – az Itv. rendelkezése nyomán tárgyi illeték-feljegyzési jog birtokában, – időlegesen mentesül az illeték lerovása alól. Ezzel szemben, ha ugyanezen személyek a fenti követelésekre a fizetési meghagyásos eljárást veszik igénybe – kötelező módon –, nem kapnak sem személyes, sem tárgyi alapon költségkedvezményt, a teljes eljárási díjat meg kell fizetniük a kérelmezéssel egyidejűleg.

8. Mind a perben, mind a fizetési meghagyásos eljárásban mérsékelt illeték/díj fizetési kötelezettséget keletkeztethetnek meghatározott fél/felek általi magatartások. Az Fmhtv. két esetre tartalmaz a 49. §-ában eljárási díj mérséklési szabályozást, és mindkettő megfeleltethető a polgári perekben alkalmazott mérsékelt illetékre vonatkozó esetkörrel. Elállás esetén²⁹, valamint a fizetési meghagyásos eljárást követő újabb fizetési meghagyásos eljárás kezdeményezéséhez kapcsolódik kedvezmény.³⁰

²⁷ Utóbbiakról az Itv. 57. (1) bek. g. pont ugyanígy rendelkezik.

²⁸ A rendelkezés azért sajátos, mert a fizetési meghagyásos eljárásban igénybe vehető jogorvoslatok egyike sem eljárási díj köteles. Azonban csak a kijavítás és kiegészítés iránti kérelem esetén rendelkezik erről a törvény. A fizetési meghagyással szemben rendelkezésre álló kötelezett jogorvoslat (ellentmondás) kapcsán nem tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést. Ettől függetlenül az ellentmondás is mentes az eljárási díj fizetési kötelezettség alól. OSZTOVITS ANDRÁS (szerk.): *Kommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvényhez* (Opten) 49. §-hoz fűzött kommentár (megjelenés alatt).

²⁹ Fmhtv. 49. § (3) bek.

³⁰ Fmhtv. 49. § (4) bek.; A polgári perre a Pp. 132. §-ában szabályozott jogi hatályok fenntartásának szabályával találkozunk ebben az esetben. OSZTOVITS ANDRÁS (szerk.): *Kommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvényhez* (Opten) 49. §-hoz fűzött kommentár (megjelenés alatt).

IV. Záró gondolatok

A tanulmányban a fizetési meghagyásos eljárás kötelező értékhatárának megemelésével kapcsolatosan egy gyakorlati szempontú vizsgálatot végeztünk el, a változás következményei közül a kérelmezés költségeit és a kérelmezés során igénybe vehető kedvezmények körét vetettük össze.

A peres illeték és a fizetési meghagyásos eljárási díj viszonyában a per és nemperes eljárás között fennálló kapcsolat tekinthető meghatározónak. Így a perben alkalmazott 6%-os illeték fele a fizetési meghagyásos eljárás díja (3 %). Mindkét eljárás ugyanazon illeték/díjalappal dolgozik. Ezért ezen a ponton a fizetési meghagyásos eljárás kedvezőbbnek is tekinthető a magasabb értékhatár esetén. A jogosultként fellépő fél a perhez képest fele akkora díjat köteles a kérelmével egyidejűleg megfizetni, és az eljárás folyamatából adódóan összesen ennyivel zárulhat is az eljárásban felmerült kiadása, ha a kibocsátott fizetési meghagyás jogerőre emelkedik a kötelezett ellentmondásának hiányában. A kötelezett teljes vitatása esetén sem éri hátrány a jogosultat, mivel a közjegyző a Pp. 318. §-a szerint a perelőkészítés körében a peres illetékre való kiegészítésre hívja fel. A kérelmezés összköltsége tekintetében a kérelmezőt a magasabb értékhatárral kötelező fizetési meghagyásos eljárásban sem éri hátrány.

A költségkedvezmények ennél változatosabb képet mutatnak. A polgári peres eljárásban nyolc, a fizetési meghagyásos eljárásban 3 kedvezmény alkotja a költségkedvezmények körét.

Már a számszerűség alapján érzékelhető, hogy a per valószínűleg többet nyújt e körben, a kérelmezők szélesebb rétegét képes az eljárás kezdeményezése során kedvezményben részesíteni.

A kedvezmények elnevezése és tartalma alapján elvégzett vizsgálat eredményeképpen megállapíthatjuk, hogy a természetes személyek jövedelmi és vagyoni viszonyaikra tekintettel mind a perben, mind a nemperes eljárásban azonos feltételekkel részesülnek kedvezményben. A kedvezmény tartalma azonban eltérő, mivel a perben azonos feltételek mellett a fél teljes vagy részleges személyes költségmentességet élvez, addig a fizetési meghagyásos eljárásban személyes költségfeljegyzési jog illeti meg. Előbbi mentességet biztosít a fél számára, utóbbi az eljárási díj lerovása alól időlegesen mentesít. Ekkor a díj-fizetés tényleges címzettje még bizonytalan: ha a kérelmet elutasítja a közjegyző, illetve az eljárást megszünteti, a díj fizetésére a jogosultat kötelezi; amennyiben a fizetési meghagyást kibocsátja, abban a kötelezettre terheli az eljárás meg nem fizetett díját is; ellentmondás esetében mindez a polgári peres eljárás tárgyává, a perköltség viseléséről szóló döntés keretében nyer rendezést.

A tárgyi költség-feljegyzési jog, a személyes illetékmentesség, valamint a tárgyi illeték-feljegyzési jog kizárólag a polgári per kedvezménye, és még tartalmuk alapján sem fedezhetőek fel a fizetési meghagyásos eljárás kedvezményei körében.

A tárgyi- költségfeljegyzési jog által támogatásra kerül több olyan peres eljárás, melyek tárgyuk – a meghatározott összegű, lejárt pénzkövetelés – alapján fizetési meghagyásos eljárás megindítására adnak lehetőséget. A fizetési meghagyásos eljárás kiterjesztett kötelező igénybevétele nyomán nagyobb körben válik problémássá, hogy az Fmhtv. ezen perekre nem biztosít tárgyi alapon eljárási díj-feljegyzési jogot a kérelmezőnek.

Személye alapján illetékmentes lehet a polgári perben több olyan személy, aki fizetési meghagyásos eljárásokban is jogosultként léphet fel lejárt pénzkövetelés érvényesí-

tése végett. Az Itv. 5. § (1) bekezdésében felsorolt személyek egyike sem minősül természetes személynek, így a fizetési meghagyásos eljárásban sem személye alapján, sem jövedelmi és vagyoni viszonyai alapján nem részesülhet díjkedvezményben. Őket a kötelezővé tett fizetési meghagyásos eljárás kérelmezése körében kézzel fogható hátrány éri.

A tárgyi illeték-feljegyzési jog perben érvényesülő kedvezménye kapcsán ugyancsak megállapíthatjuk, hogy az Itv. 62. § (1) bekezdésében több olyan eljárás is megtalálható, amely tárgyát illetően fizetési meghagyásos eljárásban is érvényesíthető. Ezekben az ügyekben fizetési meghagyásos eljárás – kötelező – kérelmezése esetén többek között a vagyontfűgyelűt, felszámolót, pénzügyi gondnokot, lakásszövetkezetet és társasház közösséget hátrányosan érinti, hogy a perrel ellentétben nem kapnak sem személyes, sem tárgyi alapon költségkedvezményt, a teljes eljárási díjat meg kell fizetniük a kérelmezéssel egyidejűleg.

Tehát az eljárások illeték/díj vonzata alapján a fizetési meghagyásos eljárás kevesebb költséget okoz a kérelmezés során, mint a polgári per. A költségkedvezmények esetében azonban több olyan igény, több olyan igényérvényesítő személy is kimutatható, akik hátrányt szenvednek a fizetési meghagyásos eljárásban, mivel nem mentesülhetnek még időlegesen sem – a peres eljárásban biztosított módokhoz hasonlóan – az eljárás díjának megfizetése alól. A fizetési meghagyásos eljárás kötelező értékhatára, és annak megemelése nyomán sérül az igényérvényesítési joguk, mind formailag (csak a fizetési meghagyásos eljárás), mind tartalmilag – konkrét kár (eljárási díj) – a hiányzó kedvezmények miatt.

A kérelmezőket érintő aggályos következményekre tekintettel két javaslat fogalmazható meg azok elhárítása érdekében.

Rövid távú megoldás lehet, hogy a jogalkotó kiterjesztené az értékhatár megemelésével egyidejűleg a fizetési meghagyásos eljárásban is a személyes költségfeljegyzési jog jogosultjainak körét. A természetes személyek mellett teljes költségfeljegyzési joggal megjelenehtnének azon személyek, akik a perben személyes illetékmentességet élveznek. Azon eljárások körét, amelyek a perben jelenleg tárgyi költségfeljegyzési, valamint tárgyi illeték-feljegyzési jogot kapnak, azok számára egy tárgyi költségfeljegyzési jogos kategóriát kellene a fizetési meghagyásos eljárás költség kedvezményeinek sorába felvenni. A szabályozási javaslat alapján ezen új személyi és tárgyi körök is csak a költségek előzetes megfizetése alól mentesülhetnének, de utólag kötelezni kell "valakit" a meg nem fizetett eljárási díj teljesítésére. Tehát a MOKK nem esik el a számára kiemelkedően fontos eljárási díj bevételeitől, annak beérkezése válik késleltetetté. Ellenérvként azonban azonnal hozzá is tehető azon megjegyzés, hogy a MOKK ne „hitelezzen” még időlegesen sem a fél számára. Fennállhat ugyanis annak a veszélye, hogy az eljárási díj utólagos behajtása problémás lesz.

Az előbbiekre is tekintettel, hosszú távon gondolkodva arra a következtetésre juthatunk, hogy minden aggály eloszlatására az lenne alkalmas, ha szakítanánk az értékhatár szabályozás hagyományával, és eltörlésre kerülne az igénybevétel kötelező előírása. Nem ismeretlen az ilyen irányú változás az Európai Unió tagállamaiban működő fizetési meghagyásos eljárások esetében sem. A spanyol szabályozás a legjobb példa ehhez, ahol egy óvatos szabályozás, egy értékhatárhoz kötött eljárás az évek alatt elérte a köz-

bizalom és a jogalkotói, jogalkalmazói bizalom azon szintjét, hogy fakultatív, választható eszközzé tették a pénzkövetelések érvényesítésére.³¹

Amennyiben a magyar fizetési meghagyásos eljárás is mutatja azon hatékonysági-bizalmi, gyorsasági elemeket, amelyek nyomán a "saját lábára" lehetne állítani, megszüntethetők a jogszabályi kötöttségek, az eljárás kötelező igénybevételének előírásai. A jelenlegi megoldás az értékhatárhoz kötött kötelező jelleg által, az értékhatárát növelhetőségével aggályos következményekkel jár, ugyanis valódi igényérvényesítési alternatívát nem kínál mellette a jogalkotó, és az eljárás igénybevétele körében sem képes ugyanazon feltételeket megteremteni, mint a polgári per. Ha az eljárás fakultatívvá válhatna, minden alapelvi, alkotmányos aggály megszűnne az eljárás kapcsán. Tehát nyugodtan elszakadhatnánk a közjegyzői hatékony fizetési meghagyásos eljárás esetében az osztrák megoldás követésétől, és rátérhetnénk az uniós tagállamok többségében alkalmazott kötelező értékhatártól mentes, az egységes uniós fizetési meghagyásos eljárással is összhangban álló, fakultatív fizetési meghagyásos eljárás útjára.

JUDIT MOLNÁR

„WERT-GRENZE” – KODIFIZIERUNG AUS DEM STANDPUNKT DES MAHNVERFAHRENS

(Zusammenfassung)

Während der Kodifizierung der neuen ungarischen Zivilprozessordnung hat der Gesetzgeber seine Legislativtätigkeit auch auf das ausserprozessliche Mahnverfahren verlängert. Er wollte die Beziehung zwischen dem Prozess und dem Mahnverfahren überdenken. In Ungarn ist die Zuflucht des Mahnverfahrens mit einer 1 millionen HUF Wertgrenze bestimmt. Diese Wertgrenze ist obligatorisch, unter 1 millionen HUF kann man nicht Klagen. Der Gesetzgeber möchte aber als Ergebnis von Kodifizierung diese Wertgrenze erhöhen.

Im Hinblick auf die Erhöhung der verbindlichen Wertgrenze des ungarischen Mahnverfahrens haben wir eine praktische Untersuchung geführt. Wir haben die Antragskosten und die Kosten-Ermässigungen im Prozess und im Mahnverfahren verglichen. In den Kosten-Ermässigungen kann man mehr Ansprüche und anspruchbestätigende Person finden, die im Mahnverfahren Benachteiligung leiden. Sie können von der Zahlung der Verfahrensgebühr nicht befreit sein – für sie gibt es keine ähnliche Ermässigung, die im Prozess verfügbar ist. Um die Nachteile zu beseitigen können wir zwei Vorschläge erstellen: kurzfristige Lösung sein kann, dass im Verfahren die Kostenaufzeichnung als persönliche, auch materielle Hintergrund gewährt ist; eine längerfristige Lösung sein kann die Abschaffung der Wertgrenze. Das Mahnverfahren wäre ein optionales Verfahren im Hand der Berechtigte.

³¹ Forrás: https://e-justice.europa.eu/content_order_for_payment_procedures-296-es-hu.do?clang=es (letöltés ideje: 2015. április 28.)

NAGY JANKA TEODÓRA*

Egy jogásznemzedék a jogi modernizáció válaszútján: Gyárfás István

A magyar jogtörténeti vizsgálódások sajátos csomósodást láttatnak jogtudományunk egyes időszakaiban. Mintha lennének nemzedékek, amelyek számára különösen kedvező idő adattartott volna a jog művelésére. Ezek közül kiemelkedik az 19. század első évtizedeiben született generáció, amely a reformkorban alapozhatta meg jogi műveltségét és viszonylag gyorsan, már az alkotmányos forradalom időszakában ki is próbálhatta magát, a személyes elkötelezettséget is megélve a szabadságharc lélekfényesítő időszakában. A megtorlás éveit túlélve pedig érett fejjel vállalhatott feladatot a polgári társadalom építésében: megérthette és megtapasztalhatta ifjonti reményei, elképzelései megvalósulását. E nemzedék tagjai cselekvő részesei lehettek a polgári alkotmányozás, a jogi modernizáció, azaz a polgári jog alapintézményei kiépülésének, a közjogi és magánjogi szabályozás folyamatainak.¹ Csak néhány név a legkiemelkedőbbek közül, akiknek életművét tanulmányok, kötetek sora elemezte: Eötvös József, Horváth Boldizsár, Pauler Tivadar, Csemegi Károly² vagy akár Szalay László, Zlinszky Imre, Apáthy István, Siegmund Vilmos.

E nemzedék tagjai amellet, hogy cselekvő szerepet vállaltak a polgári átalakulás folyamatában, a tudomány területén is otthonosan mozogtak: jeles képviselők több diszciplína bölcsőjét is rengették. Gyárfás István (1822–1883) például éppen olyan otthonosan mozgott a történelem, a régészet, a nyelvészet, mint a jog területén. Élete egy szakaszán azután választásra kényszerült: gyakorló jogászként és jogi szakíróként továbbra is a jogi és társadalmi modernizáció kiépülésében részt vett tekintve életcéljának vagy a történettudományok eszközeivel a választott terület múltjának megismerését, illetve megismertetését.³

* tanszékvezető főiskolai tanár, Pécsi Tudományegyetem KPVK, Szociális Tanulmányok Tanszék

¹ HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Gondolatok a magyar kodifikáció történeti háttéréről*. In: Hajdú József (szerk.) 90 éves a szegedi jogászképzés. Konferencia helye, ideje: Szeged, Magyarország, 2011.10.25. Szeged, 2013. 83–92. pp.

² HOMOKI-NAGY MÁRIA: „A gonoszok hatalma nem bennök, hanem a jók gyengeségében fekszik...” In: Varga Norbert (szerk.) Bárány Eötvös József születésének 200. évfordulója alkalmából: VI. Szegedi Jogtörténeti Napok. Szegedi Jogtörténeti Napok 6. Szeged, 2014. 97–107. pp.; MEZEY BARNA: *Egy jogászkarrier a 19. században: Csemegi Károly (1826–1899)*. In: Mezey Barna (szerk.) A praxistól a kodifikációig: Csemegi Károly emlékére (1826–1899). Jogtörténeti Értekezések 26. Budapest, 2001. 9–23. pp.; MEZEY BARNA: *Három jogászkarrier, három politikus ügyvéd: Deák, Horváth és Csemegi*. In: Antalóczy Péter (szerk.) Eötvös Károly, a védőügyvéd. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum 4. Budapest, 2013. 34–46. pp.

³ A témáról: NAGY JANKA TEODÓRA: *Gyárfás István, a jogász: egyszerre élni múltat, jelent és jövőt*. In: Örsi Julianna (szerk.) A Jászkunság tudósai 1. Jászkunság könyvtéka 3. Szolnok, 2014. 125–130. pp.

Gyárfás István egy a madéfalvi veszedelmet követően Magyarországra menekülő református lelkész családból származott és a Pest megyei Dömsödön született 1822. július 17-én. Amikor édesapja, léczfalvi Gyárfás Pál Kiskunhalasra került, fiát a kiskun város gimnáziumba íratta, majd Debrecenbe küldte jogot tanulni. Gyárfás 1840–41-ben a debreceni református jogi akadémiát a hazai pozitívista jogbölcselet egyik előfutárának is tekintett Szűts István vezetése mellett fejezte be. Először Eperjesen (1843), majd az 1844-es pozsonyi országgyűlésen szerzett joggyakorlatot Hubay József kir. személynői ítélőmester mellett, jurátusként pedig az Országgyűlési tudósítások másolásával foglalkozott. Köz- és magánjogból 1846-ban, váltójogból 1847-ben tett ügyvédi vizsgát. Az oklevél megszerzését követően (1847) Pesten Kóczán József kir. jogügyi igazgató mellett nyert alkalmazást. Még ugyanebben az esztendőben, édesapja halálát követően visszatért családjához Halasra, gimnáziumi éveit színhelyére.⁴

Az alföldi városban először ügyvédként dolgozott, majd 1848 elején a jászkun kerületek tiszteletbeli jegyzőjévé, 1848 júliusától Halas első aljegyzőjévé választották. A forradalmi eseményekben is ez utóbbi minőségében vett részt. A szabadságharc bukása után osztozott az üldözöttek sorsában, de már 1850-ben kinevezték a jászkun kerületi törvényszékhez, 1851-ben pedig a kiskunfélegyházai járás alkapitánya lett. Gyárfás élete során a jogi pálya legkülönbözőbb területein próbálhatta ki magát: 1854-től Gödöllőn járási segédszolgabíró volt, 1862-től kiskun kerületi táblabíró Halason, 1871-től Szabadka város királyi ügyésze, 1875-től kir. ítélőtáblai rendes bíró Budapesten. Gyakorló jogászként a kir. táblabírói kinevezés (1875), tudósként pedig majd az MTA levelező tagjává választás (1878) jelezte az 1883. július 16-án elhunyt Gyárfás István pályájának szakmai elismerését.⁵

Bár Gyárfás a Jászkun Kerület elismert gyakorló jogásza volt, aki egész életében tevékenyen részt vett a jászkunok törvénykezési ügyeiben, s szakmai tudása elismeréseként a kerületi közgyűlés a kiküldött bizottságok előadójává nevezte ki és megbízta a kerületi közgyűlési házszabályok, valamint az országos meggyerendezés ügyében javaslatok készítésével. A továbbiakban elsősorban a jogtörténész Gyárfás Istvánról, a jogtudósról, jogi tanulmányok és cikkek szerzőjéről kívánok szólni.

Gyárfás István, a jogtörténész

Gyárfás még az ügyvédi vizsgákra készülve megtapasztalta a történeti ismeretek szükségességét. Ahogyan a reformkori nemzedék számos tagja – többek között neves pályatársa, Szalay László –, ő is Horváth István professzornál, a nemzeti megalapozottságú történettudomány nagyhatású képviselőjénél folytatott, a későbbiekben egész életművét meghatározó történeti tanulmányokat. Jól látható azonban, hogy – ide nem értve régészeti, nyelvészeti, illetve művelődéstörténeti publikációit – az elsősorban a Jászkunsággal foglalkozó történeti témájú munkái is szembetűnően jogi megalapozottságúak.

⁴ SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái IV. (Gyalai–Hyrtl)*. Budapest, 1896. (<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/g/g07194.htm>); FEKETE DEZSŐ: *Gyárfás István (1822–1883) élete és munkássága*. Kiskunhalas, 1983.

⁵ SZINNYEI JÓZSEF 1896; FEKETE DEZSŐ 1983.

Könyvei közül fő munkája, a *Jászkúnok története I–IV. (Kecskemét, 1870–1885)* meg sem születhetett volna jogi-történeti érdeklődése, jogászai köznap tevékenysége nélkül. Ahogyan Fekete Dezső idézi, „kiskun-kerületi táblabíróvá kinevezetvé” férhetett hozzá Gyárfás a városok levéltárainak anyagához. Utazásait kihasználva folytatta az anyaggyűjtést, és a közgyűléstől kért engedélyt a kerületi levéltári adatok helyben olvasására. A II. kötetben a 13. századtól a történeti áttekintést már oklevelek, kiváltságok és jogforrások használatára alapozza.⁶ A *parasztvármegye (Budapest, 1882)* szintén inkább jogi-történeti, mint tisztán történeti szemlélettel íródott munka. A *jászkúnok személyes és birtokviszonyainak történelmi és jogi fejtegetése (Budapest, 1883)* pedig már címeiben is felvállalja és tudatosítja a jogtörténeti szemléletmódot és módszertant – elsősorban a forrásközlések és értelmezések során.⁷

Szintén történettudomány és jogtörténet határmezsgyéjén születtek a Századokban megjelent rövidebb-hosszabb tanulmányok: *Jászberényi deákcseh (1869)*, *Jászkunsági községi pecsétek a 17. századból (1874)*, *Régi kúnszékek pecsétai (1870)*, *Régi jászkun térmértékekről (1880)*.

Gyárfás tagadhatatlanul történeti szempontból közelít viszont akkor is, ha a kerület jelenkori jogviszonyait, pl. törvénykezési szervezetét vagy közbirtokossági viszonyainak rendezését vizsgálja – mint pl. a *Jászkunság c. hetilapban* megjelent cikkekben: *A Jászkun közbirtokossági viszonyok rendezéséről (1868)*, *Jászkunság törvénykezési szervezete (1868)*, *Közbirtokossági és községi vagyonokról (1868)*, *Kerületi fenyítő törvényeszekek (1870)*. A *jászkunság szervezete (1868)* cikkben például a jelen kiváltságos helyzetet megalapozó korábbi jogforrások történeti áttekintésével kíván érveket szolgáltatni (az 1745. május 6-án kiadott kir. kiváltság levél, az 1751. október 5-én „kelt és országgyűlésileg is jóváhagyott királyi reguláció”, az 1848:XXVIII. tc. a nádor jogkörére vonatkozóan, az 1848:XXV. tc. a jászkun hármaskerület közgyűlésén való elnöklési joga tekintetében (nádor-főkapitány)).

Gyárfás István, a jogtudós

A 19. század második felében még nem különültek el élesen a jogász hivatásbeli szerepek, az ügyvédek mellett a bírói és az ügyészi hivatások gyakorlói is részesei voltak a jogi modernizáció jogalkotói, intézmény- és véleményformálói gyakorlatának.⁸

Ez magyarázza, hogy kiskun kerületi táblabíróként aktuális jogi kérdésekben Gyárfás többször is nyilvánított szakmai véleményét az egyes jogtudományi folyóiratok fórumain. Elsősorban családjogi kérdésekkel foglalkozott: a házassági válóperekről, az árvaügy országos rendezéséről írt tanulmányokat. Vérbeli jogászként komoly kihívásnak tekintette

⁶ GYÁRFÁS ISTVÁN: *A jász-kunok története I–IV. kötet*. Kecskemét, 1870–1885.

⁷ Ami azért is figyelemre méltó, mert éppen Gyárfás István (1822–1883) generációjából kiemelkedő jogtörténészt Stipta István jogtörténet-tudományi áttekintésében Botka Tivadar (1802–1885) és Hajnik Imre (1840–1902) között nem említ. STIPTA ISTVÁN: *A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve*. A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 57. Szeged, 2015. 100–110. pp.

⁸ KORSÓSNÉ DELACASSE KRISZTINA: *Az ügyvédi kamarák megszületése*. Institutiones Iuris / Dialóg Campus Szakkönyvek. Pécs–Budapest, 2012.; NAVRATIL SZONJA: *A jogász hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937)*. Budapest, 2014.

azt, hogy részt vállalhat a hazai jog hosszú távú rendezését meghatározó tervezetek reflektálásaiban, az új polgári és büntető rendtartás előkészítő munkálataiban.

Gyárfás jogtudományi publikációinak jelentős része az 1866-ban útjára indult, és az 1934–1945 közötti kényszerszünet kivételével mai napig megjelenő *Jogtudományi Közönyben* került közlésre. A folyóirat közvetlen előzményének a provizórium időszakának végén, 1865-ben indult Vüncs (Dárday) Sándor által szerkesztett *Jogtudományi Hetilap* (egyes források szerint *Magyar Jogtudományi Hetilap*) tekinthető, amely 1867-ben beolvadt a *Jogtudományi Közönybe*.

Ökröss Bálint szerkesztőnek az volt a célja, hogy az olvasóközönség számára olyan lapot készítsen, amely hű tükre az akkoriban felpezsdülő magyar jogéletnek. A folyóirat indulásakor elsősorban törvényalkotási-kodifikációs kérdésekkel foglalkozott. A lap legjelentősebb rovata a *Törvényhozás* volt, amelyben a kor legnevesebb jogászaik tollából a jog- és államtudomány legkülönbözőbb területeiről jelentek meg értekezések, szemlék. A lap több munkatársa tevékenyen részt vett a törvény-előkészítés napi munkálataiban is, így gyakran folytak a jogalkotással kapcsolatos, élénk viták a lap hasábjain. Ezeknek vált részesévé Gyárfás István is, aki már az indulástól a lap szerzői között szerepelt. A *Jászkunság szervezete* (1866) címet viselő, a jászkunok kiváltságos közigazgatási és igazságszolgáltatási helyzetrajzát nyújtó, komoly érdeklődést kiváltó tanulmányával. A Jászkunság közigazgatási és törvénykezési szervezetét vizsgálva elsősorban tárgyyszerű – mint fogalmaz –, „a téves eszmék helyreigazítását” is célul tűző jogtörténeti és hatályos jogi áttekintésre törekszik. Az országos gyakorlattól eltérő közigazgatást és igazságszolgáltatást végző jászkunsági tisztviselők (nádori főkapitány, alkapitányok, kerületi kapitányok, kerületi táblabírák és kerületi esküdtek) és testületek (községi tanács, kerületi polgári törvényszék, kerületi fenyítő törvényszék, kerületi kapitányi szék) szervezetének és hatáskörének ismertetését követően részletesen bemutatta a tisztségviselők választási eljárását és a Jászkunságban kialakult törvénykezési szervezet sajátosságait.⁹

A folyóirat egyébként tartalmát tekintve a korabeli kodifikáció és jogalkalmazás szinte minden elvi és gyakorlati kérdésével foglalkozott – akár bírálat vagy javaslat formájában közelítve tárgyhöz. Gyárfás István a *Töredékek a magyarországi új törvénykezési reformhoz* (1867) cikkében például saját gyakorlati tapasztalatait hasznosítva elsősorban a polgári eljárás jog (pl. fellebbezés, semmisségi panasz, végrehajtás, örökösödési osztály lefolytatása) vonatkozásában és a bírósági szervezet átalakítására fogalmazott meg javaslatokat. Ez utóbbi kapcsán ismételt felhívta a figyelmet arra a Jászkunságban kialakult sajátos bíráskodási gyakorlatra, hogy az országbírói értekezleten hozott szabályok következtében a polgári perek a csődperek kivételével négy bírói fórum előtt bíráltnak el (községi tanács, kerületi polgári törvényszék, királyi táblabíró-ság, hétszemélyes tábla). Véleményként fogalmazta meg azt a reményét, hogy a polgári eljárásra vonatkozó szabályok országos rendezésének folyamatában a Jászkunság sajátos eljárási rendje is módosul a praktikusabb, a törvénykezési eljárásban tervezett „3 bíróság elvének” általánossá tételével.¹⁰

⁹ GYÁRFÁS ISTVÁN: A Jászkunság szervezete. *Jogtudományi Közöny*. 1866. febr. 12. (1. évf.) 7. sz. 103–105. pp.

¹⁰ GYÁRFÁS ISTVÁN: Töredékek a magyarországi új törvénykezési reformhoz. *Jogtudományi Közöny*. 1867. máj. 5. (2. évf.) 18. sz. 90–92. pp.

Gyárfásnak a *Jegyzetek a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készült törvényjavaslatra* (1867) cikke a korszerű polgári eljárásjog alapjait kiépítő, a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:54. tc.-re reflektált. A *Töredéknézetek az árvaügy országos rendezéséről* (1868) kedvenc, már máskor is körüljárt magánjogi témáját tárgyalta. A *zálogjogról* (1868) szóló, az európai (elsősorban német) joggyakorlatra is tekintető írásával a folyóirat hasábjain a kérdés körül zajló élénk polémiához járult hozzá. Gyárfás Istvánnak a Jogtudományi Közlönyben közreadott nagyobb terjedelmű, tudományos igényű cikkei mellett szakmai szempontból nem elhanyagolhatóak a kisebb rovatokban megjelent közleményei, a napi jogi élethez, eseményekhez kapcsolódó írásai sem. Ezek között különösen figyelemre méltó volt az *Észrevételek az új törvénykezés rendtartás életbeléptetése körül* (1869) címet viselő rövidebb írás.

Gyárfás a folyóirat hasábjain megjelentetett tanulmányai révén is részesévé vált annak a kodifikációs folyamatnak, amely törvények egész sorával teremtette meg a formális értelemben vett jogállam alapvető intézményeit, elvégezte a magyar jog modernizációjának heroikus feladatát. A közigazgatás és a bíraskodás elválasztását, a bírói függetlenség kimondását visszavonhatatlanná tette azzal, hogy a bíróságok a rendeletalkotás alkotmányosságát is kivizsgálhatták, továbbá megtörtént a modern bírósági és az ügyészségi szervezet kiépítése (az 1869. évi IV. tc., 1871. évi XXXIII. tc.). A közigazgatási szervezet rendezése azonban – amely a törvényhatóságokról szóló 1870. évi XLII. tc. és a községekről szóló 1871. évi XVIII. tc. megszületésével megkezdődött ugyan – még csak első lépése volt egy hosszabb jogalkotási folyamatnak. A 19. század utolsó harmadában születnek meg azok az átfogó jogszabályok, kódexek, amelyek egy-egy jogterület koherens modernizációjára vállalkoznak.¹¹

A *Jogtudományi Közlöny* folyóiratnak jelentős érdemei voltak a jogi közélet egyéb területein is. Kezdeményezte hazai jogász szervezetek létrehozását (pl. ügyvédi egyletek, Magyar Jogászgylés), támogatta szakmai és tudományos tevékenységüket. Feltehetően ennek is szerepe volt abban, hogy Gyárfás 1871 végén Szabadkára kir. ügyészé történő kinevezését követően komoly kezdeményező és megvalósító szerepet vállalt a szabadkai ügyvédi egyesület megalakításában.

A lap szellemiségét biztosította a szerkesztés folyamatossága. Ökröss Bálint és Dárday Sándor mellett, illetve után elsősorban Zlinszky Imre, Fayer László és Vámbéry Rusztem neve fémjelezte a lap szakmai színvonalát. Amikor 1934-ben a folyóirat megszüntetéséről született döntés, Vámbéry Rusztem szerkesztőként úgy fogalmazott: a *Jogtudományi Közlöny* (...) „tevékeny részt vett abban a hatalmas munkában, amely a régi magyar jogot az abszolút korszak után feltörő nyugateurópai irányzatokkal (...) egyesítette. (...) Innen indította meg Hoffmann Pál a magánjogi törvénykönyv nagy művét, itt fejtette ki Horvát Boldizsár 1866-ban a kodifikáció tervét. És a nevek, amelyek a mutatóban felcsillannak – (...) – tanúskodnak a biztos ércfedezetről, amely e lap kritikájának a hitelét megalapozta.”¹² És e nevek között 6 tanulmánya kapcsán Gyárfás István neve is ott olvasható.

¹¹ HOMOKI-NAGY MÁRIA: *A magánjogi kodifikáció mint alkotmányos feladat*. In: Fejes Zsuzsanna – Török Bernát (szerk.) *Suum cuique: Ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére*. A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 60. Szeged, 2016. 305–319. pp.

¹² VÁMBÉRY RUSZTEM: *Búcsú*. Jogtudományi Közlöny. 1934. (69. évf.) 46. sz. 285–286. pp.

A másik folyóiratban, a *Themis*ben szintén indulásától kezdve ott találjuk a szerzők között Gyárfás Istvánt. A *Themis* szintén általános, minden jogágra kiterjedő folyóirat volt, amely 1870-ben indult útjára Siegmund Vilmos szerkesztésében Pesten. A folyóirat 1871-től *Magyar Themis – egyetemes jogi közlöny* címmel jelent meg 1880-ig, amikor egyesült a Jogtudományi Közlönnyel Dárday Sándor szerkesztősége alatt. A magát *szabadelvű és független jogtudományi hetilapként* deklaráló újság a jogi haladást, a korszerű és szabadelvű reform eszméinek tárgyilagos közvetítését kívánta szolgálni. Irányvonalát, tartalmát meghatározta az, hogy a Magyar Jogászegylet sajtóorgánuma is volt, így annak eseményeivel, vitáival szintén rendszeresen foglalkozott.

A lap a gyakorlati igényeket szem előtt tartó értekezések, dolgozatok közlése mellett különös gondot fordított az állandó rovatok minél érdekesebb és változatosabb összeállításban történő megjelenésére és az ügyvédi érdekek képviseletére.¹³ Az állandó rovatok közül a *Szemle* rövid, szabatos értesítéseket nyújtott a bel- és külföldi jogélet eseményeiről, a hazai és külföldi lapok érdekesebb cikkeiről. A *Bel- és külföldi jogesetek* a gyakorlat terén felmerülő, valamely szempontból figyelemre méltó peresetek ismertetését, valamint az egyes jelentősebb esetekben keletkezett bírói határozatok tudományos és tárgyilagos bírálatát is adta. A *Könyvészet* rovat a bel- és külföldi irodalom termékeit mutatta be. Az *Ügyvédi és közjegyzői kamarákból* rovat a kamarák hivatalos közleményeiről és a kamarai ügykör összes mozzanatáról adott tájékoztatást. Az *Egyleti közlemények* a jogi egyletek működésének teljes és kimerítő képét nyújtották. A *Különfélék* rovatban megjelenő hírek a hazai és a külföldi jogélet kisebb horderejű eseményeinek tárházát képezték, míg a *Tárcza* rovatot a szerkesztőség a könnyed stílusú munkáknak tartotta fenn. A munkatársak között a kor legkiválóbb jogtudósai, gyakorló jogászai szerepeltek, mint *Dell'Adami Rezső, Fayer László, Herich Károly, Pauler Tivadar*.

Gyárfás már az első számban megjelentette a házassági válóperről szóló tanulmányát: *A házassági válóperekről (1870)*. A következő évben a folyóirat hasábjain *A francia családtagok és a hazai árvaügy országos rendezése (1871)* címmel három részben közölt figyelemre méltó ismertetést. Gyárfás a modern polgári, liberális, jogállami szabályozás megvalósításának igénye mellett érvelt az árvaügy hazai újrászabályozásának idején. A francia, elsősorban a rokoni kapcsolatokon alapuló gyámkielölési, valamint jog- és kötelezettségérvényesítési modell mellett foglalt állást nagyívű, a történeti visszatekintést sem nélkülöző írásában.

Az új bírósági kinevezések (1871) tárgyában írt cikke szinte jogászai hitvallásnak is tekinthető. A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk kapcsán egyrészt azt hangsúlyozta, hogy mennyire komolyan veendő a jogszabály 6. §-a, amely a bírói hivatal betöltésének feltételeit határozza meg. A rendelkezés kiegészítésére is javaslatot tett: „*Én nyíltan kimondom még ezekhez azt is, hogy ha a múlt években elég bátorsággal és szabadelvűséggel bírtunk arra, hogy az úrbériséget, ősiséget, törvény előtti egyenlőséget, arányos közteherviselést, s legujjabban a nemesi előjogon nyugvó politikai jogokat annyi szellemi és anyagi magánérdek megsértésével megszüntettük: ha igazságtalanok lenni nem akarunk, ha a szent célt az ennek elérésére szolgáló eszközök bálványosodásának feláldozni nem kívánjuk: el kell azt is fogadnunk, hogy mivel a míveltség,*

¹³ KORSÓSNÉ DELACASSE KRISZTINA: *Az ügyvédi kamarák megszületése*. Institutiones Iuris / Dialóg Campus Szakkönyvek. Pécs–Budapest, 2012.

haladás és helyes reform eszménye kívánja, s az olcsó, gyors és kényelmes igazságszolgáltatás elvitázhatatlanul követeli: a municipiumok ősi történelmi integritására a törvénytörvényes szervezésnél ne fordítottassék oly figyelem, mely a törvénytörvényes területek helyes beosztását gátolja; mert a megyék területi ősi integritása hajdani horderejét s politikai fontosságát az újabb kor haladási eszméi előtt úgy is teljesen elvesztette.”¹⁴ Hasonló hangnemben íródtak a Themisben megjelent további rövidebb-hosszabb cikkei is az elkövetkező két esztendőben: *Egy gyakorlati indítvány, ajánlván az igazságügyi miniszter figyelmébe (WA) (1871)*, *Nyílt levél, illetve szerény interpelláció Tóth-Pápay Soma elnök úrhoz (1871)*, *Házasság védő az új bírói szervezetben (1872)*, *Válasz a kir. ügyészi utasításra tett észrevételekre (1872)*, *A tervezett új bűnvádi ideiglenes eljárás (1–3.) (1872)*. Gyárfás egyik tanulmánya a Magyar Jogászegylet Évkönyvében is helyt kapott. *A hazai gyámügy országos rendezéséről a családtanács alapján (1872)* írás az árvaügyben korábban a *Jogtudományi Közönyben* publikált francia modell és a német szabályozás összehasonlítását tűzte célul, illetve a hazai rendezés javasolt elveit fogalmazta meg.

Gyárfás István életében éppen úgy, ahogyan publikációi megszületésének folyamatában sajátos cezúrák figyelhetők meg. Első jogtudományi közleménye a *Jogtudományi Közönyben* 1866-ban jelent meg (*A Jász-kunok szervezete, 1866*), amelyet számos, elsősorban kertészeti, illetve történeti cikk előzött meg.¹⁵ Utolsó jogi témájú publikációja pedig a Themisben látott napvilágot (*A tervezett új bűnvádi ideiglenes eljárás (1–3.) (1872.)*). Jogtörténeti és jogtudományi publikációi tehát a könyveken túl mindössze 6 esztendő termését jelentették! Szabadelvű, liberális folyóiratokban 1872 után már nem közölt tanulmányokat, cikkeket. Ezt követően többségében a *Századokban* láttak napvilágot történeti, archeológiai tárgyú tudományos publikációi,¹⁶ illetve akadémiai keretek között jelentek meg munkái.¹⁷

Vajon szerepe lehetett-e ebben táblabírói kinevezésének (1875), vagy az MTA levelező tagjává választásnak (1878)? Vagy tudatosan a *Jász-kunok története* (1870–1885) négy kötetes összefoglaló munkájára fordította minden erejét azért – ahogyan emlékke-

¹⁴ Lásd: 1876. évi XXXIII. törvények némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről – amely törvények között a Jász-kun Kerület is megszűnik!

¹⁵ Gyárfás István mezőgazdasági témájú cikkei: A Pesti Hírlapban *Vidéki levelek Halasról (1848)*, a Kerti Gazdaságban pl. *Magnemes gyümölcsfákról, Kiskun-Halas gyümölcsestergése, Gyümölcstergés Magyarhonban ezelőtt másfél századdal, Liegel György életrajza, Gyümölcskiállítás a vidéken, Schmidt főerdész életrajza, Norvégiában tenyésztő gyümölcsfajok s Felső-Magyarország gyümölcsesterge (1857–60 között 34 cikk)*, a Magyar Gazdában pl. *Kiskun-Halas város határa tagosításáról (1860)*, *A gyümölcsestergés fontossága (1861)*, a Falusi Gazdában *Homokkötés hazánkban (1862)*.

¹⁶ A Századokban *A tárnokvölgyi ütközet és a hűnsztyák temetkezési módja (1867)*, *Adatok a magyar pecséttanhoz (1868)*, *Óskori maradványok a Duna-Tisza-közön (1869)*, *Jászberényi deákcsézh (1870–71)*, *Régi kúnszékek pecsétjei (1874)*, *A fekete sereg (könyvmertetés) (1877–78)*, *A régi jász-kun termétekről (1880)*. Az Archaeológiai Értesítőben *Cserépkiallítás (1869)*, *Czölöpmaradványok Halason (1870)*, *Valami a kúnalmokról és archaeológiai levelek (1870)*, a Győri Történelmi és Régészeti Füzetekben *Jász-kunok történetéhez a XVI. és XVII. századból (1869)*. A Történelmi Társaság *Két magyar köriratú pecsét 1600-ból és 1613-ból (1879)*.

¹⁷ *A jász-kunok története I–IV. kötet*. Kecskemét, 1870–1885; Dobó István Egerben. *Székhelyi értekezés*. (Értekezések a történettudományok köréből. VIII. 5.), Budapest, 1879; *A paraszt vármegye*. (Értekezések a történettudományok köréből. IX. 11.), Budapest, 1883; *A jász-kunok nyelve és nemzetisége*. (Értekezés a történettudományok köréből. X. 5.), Budapest, 1882; *A Petrarka-codex kún nyelven*. (Értekezés a történettudományok köréből. X. 8.), Budapest, 1882; *A jász-kunok személyes és birtokviszonyainak történelmi és jogi fejtegetése*. (Különnyomat az Igazságügyből), Budapest, 1883; *Jerney János emlékezete*. (Emlékbeszéd I. 9.), Budapest, 1884.

szédében Szilágyi Sándor fogalmazott –, „*hogy a becsülettel megfutott pályával állandó emléket hagyjon maga után*”?

A tanulmány e kérdések megválaszolására nem vállalkozhatott. Arra viszont igen, hogy megrajzolja egy tudós portréját, és közben néhány gondolattal hozzájáruljon egy kivételes jogásznemzedék szerepvállalásának bemutatásához a 19. század utolsó harmadának jogi modernizációs folyamatában.

JANKA TEODÓRA NAGY

A GENERATION OF JURISTS AT THE CROSSROADS OF LEGAL MODERNIZATION: ISTVÁN GYÁRFÁS

(Summary)

Legal history research outlines a remarkable pattern of events throughout the ages of Hungarian legal science. According to this pattern, it appears as if some generations would have been bestowed with particularly good conditions for applying law.

Even among these gifted generations, the importance of jurists born in the first decades of the 19th century is outstanding as they have established their legal literacy during the progressive period of the Hungarian Reform Era. These people could prove their skills relatively early during the constitutional revolution of 1848/49 and those who have survived the reprisal, could participate in the following legal modernization (establishing the fundamentals of civil law and legislation of public and private law in Hungary) as seasoned and eager professionals. A few names to be mentioned among the most famous jurists of this period could be: József Eötvös, Boldizsár Horváth, Tivadar Pauler, Károly Csemegi, László Szalay, Imre Zlinszky, István Apáthy and Vilmos Siegmund.

Members of this generation have created imperishable value in other domains of science as well. The present study wishes to draw attention on the fact that István Gyárfás (1822–1883), a talented lawyer and jurist of his time, did not only have an important role in establishing a scientific approach to the history, archaeology and linguistics of the Jászkunság region, but also made significant contributions to legal modernization.

KATALIN SISKA *

Mustafa Kemal Atatürk's Effect on the New Concept of the Turkish Identity and Citizenship in Particular the Constitutional Regulation of the Young Turkish Republic

*"loss of national rights was identical with loss of human rights, that the former inevitably entailed with the latter."*¹

I. Introduction

Citizenship is a strategic concept that is central in the analysis of identity, participation, empowerment, human rights and public interest.² In his speech to commemorate the tenth anniversary of the Turkish Republic, *Mustafa Kemal Atatürk*³ (the founder of modern Turkey) congratulated the nation on the amount of progress and results it had made in such a short period of time, closing with the famous words *"How happy is the one who says I am a Turk."* (*Ne mutlu Türküm diyene*).⁴ These words came to embody the concept

* Associate professor, University of Debrecen Faculty of Law, Legal History Department

¹ ARENDT, HANNA: *The Origins of Totalitarianism*. George Harvest Book, London, 1979. p. 292. http://monoskop.org/images/7/7e/Arendt_Hannah_The_Origins_of_Totalitarianism_1979.pdf, 2016.01.06.

² NYERS PÉTER: *Introduction: Why Citizenship Studies*. *Citizenship Studies*, 2007/11/ 1., pp. 1–4. http://www.academia.edu/514268/Introduction_Why_citizenship_studies, 2015.12.01.

³ At that time, when *Atatürk* was born the concept of surname from the West was still unknown. *Atatürk's* birth name *Mustafa*, which is of Arabic origin, meaning "the chosen", one indicator of the *Prophet Muhammad*. *Mustafa* as he completed military school in Thessaloniki, the "perfect" meaning *Kemal* was named by his math teacher. From that time he was known as *Mustafa Kemal*. In 1916, he was promoted to brigadier general, for which the address and salutation Pasha was attended and he was called *Kemal Pasha*. On 19 September 1921 the Turkish National Parliament for his achievements in the war of independence in Gazi, "Hero" award bestowed to him and he was called *Gazi Mustafa Kemal*. In 1934, as part of the reforms, the parliament introduced the public registration of a surname. On November 24, the parliament named *Mustafa Kemal Atatürk*, which means "father of all Turks." The law states that this last name can not be beared by another person. In: KINROSS, PATRICK: *Atatürk. The Rebirth of a Nation*. Weidenfeld & Nicolson, London, 2012.p. 12. KARPAT, KEMAL: *The Personality of Atatürk*. *The American Historical Review*, 1985/90/4. pp. 893–899. http://www.jstor.org/stable/1858844?seq=1#page_scan_tab_contents, 2016.01.03.

⁴ For the full text of the *Atatürk's* speech to commemorate the tenth anniversary of the Turkish Republic see: <http://www.columbia.edu/~sss31/Turkiye/ata/onuncuyil.html>